

Úvod

Školství je obor, s nímž nebo s jeho výsledky se postupně setkáváme všichni. Vzdělávání je právem i povinností každého, na kterého taková povinnost dopadá. Od malých dětí v mateřských školkách až po děti v zásadě dospělé a jejich rodiče na straně jedné a školská zařízení různých druhů a typů, která vzdělávání poskytují, na straně druhé. Právo na vzdělání patří mezi základní práva. Vzdělávání, jak plyne z čl. 33 Listiny základních práv a svobod, je právem i povinností.

Listina, která toto právo zařadila mezi hospodářská, sociální a kulturní práva, říká: *„Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon. Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách. Zřizovat jiné školy než státní a vyučovat na nich lze jen za podmínek stanovených zákonem; na takových školách se může vzdělání poskytovat za úplatu. Zákon stanoví, za jakých podmínek mají občané při studiu právo na pomoc státu.“*

Vzdělávací proces je upraven řadou právních norem, zákonů i vyhlášek a celý systém je poněkud nepřehledný. I základní zákon, tedy zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „školský zákon“), má od doby svého přijetí více jak 30 novel a je natolik „specifický“, že i Nejvyšší správní soud v jednom ze svých rozsudků¹ uvedl: *„Soud však poukazuje na problematickou právní úpravu obsaženou ve školském zákoně, v níž se těžko orientují nejen děti, žáci, studenti a jejich rodiče, ale též školy a školská zařízení.“*

Jako prakticky vše, co se nějakým způsobem týká lidí, jimž je poskytován nějaký statek nebo služba, se neobejde bez informací o jejich uživatelích, poskytovatelích, právech, ale i povinnostech. A v případě, že jsou zpracovávány informace o lidech, fyzických osobách, musí být brán v potaz i takový aspekt, jako je ochrana informací o lidech, tedy subjektech údajů podle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZoOU“).

Ochrana osobních údajů – tak, jak je dnes zakotvena v právním řádu České republiky a prakticky všech států, na něž se Česká republika politicky orientuje, a mezinárodních organizací – si neklade za cíl absolutně bránit používání osobních údajů jiných lidí; jejím jediným deklarovaným a s větším či menším

¹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu č.j. 1 As 160/2012-41 ze dne 30. ledna 2013.

úspěchem naplňovaným cílem je zabránit zneužití osobních údajů a zároveň umožnit zpřístupnění osobních údajů k legálním účelům.²

Je také nutné si uvědomit, že ochrana osobních údajů nestojí v našem právním řádu samostatně, ale je součástí mnohem širší oblasti a tou je ochrana soukromí.

Ochrana soukromí se v poslední době stala nedílnou součástí našeho života. Jako obecný fenomén je stále častěji vnímána jako něco, co vyžaduje zvláštní pozornost. Je jí – zejména v posledních několika letech – věnována značná pozornost i státem samotným. To se projevuje například tím, že řada právních předpisů obsahuje zvláštní ustanovení týkající se ochrany soukromí a osobního života nebo ochrany osobních údajů, jsou stanovovány daleko přesnější limity pro to, kdo a k jakým informacím má či může mít přístup atd.

Navenek se tedy běžnému občanovi může zdát, že stát na sebe přebírá jistou roli ochránce soukromí. Lze tak vyzorovat tendence spoléhat se na stát při ochraně práv v oblasti ochrany soukromí. Vzhledem k tomu, že se většině osob může jevit soudní ochrana neefektivní, ať už z důvodů nákladnosti, délky řízení či nutnosti vyhledat pomoc právníků, mohlo by jistě leckoho napadnout využít právě státu, a to prostřednictvím specializovaných úřadů (např. Úřad pro ochranu osobních údajů, veřejný ochránce práv).³

Komplex právních předpisů, který se týká škol, školství, žáků, pedagogických pracovníků, vysokoškolských učitelů (zákon o vysokých školách je označuje jako akademické pracovníky), ale i poskytovaných služeb, vzdělávání, dalších činností a různých povinností je až neuvěřitelně široký a zahrnuje tak široké spektrum, že jeho obsáhnutí jednou osobou je vlastně nereálné předpokládat. Jen zákonů ve vztahu ke školství je více jak sto.

Zasadit ochranu osobních údajů do právního rámce školství v širším slova smyslu, tedy od škol mateřských až po školy vysoké a vzdělávání v celé rozmanité škále těchto vzdělávacích institucí je na jednu stranu z pohledu samotného ZoOU relativně jednoduché, na stranu druhou, vzhledem k širší problematice a jejích specifik i nesmírně složité. Jak bylo výše naznačeno, poskytování vzdělávání a celý vzdělávací proces je regulován velkým počtem právních norem, odhlédneme-li od zákonů jako takových, tak prováděcí předpisy, zejména tedy vyhlášky, tvoří velmi rozmanitou směsici, upravující takové věci, jako jsou stravovací normy pro žáky ve školních jídelnách, vyhláška upravující dokumentaci škol, vyhláška, kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně-vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče, vyhláška o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých a desítky dalších. Všem těmto předpisům je společné, že nějakým způsobem reflektují žáka, studenta pedagogického pracovníka a s tím souvisejí informace a evidence.

² MATOUŠOVÁ, M. a L. HEJLÍK. *Osobní údaje a jejich ochrana*. 2. vyd. Praha, 2008, s. 2.

³ BARTÍK, V. a E. JANEČKOVÁ. Zveřejňování osobních údajů periodickým tiskem. *Právní rozhledy*. 2009, č. 2, s. 60 a násl.

ZPRACOVÁNÍ OSOBNÍCH ÚDAJŮ ŠKOLAMI

Vztah ZoOU k různým školským předpisům se bude primárně řídit jedním ze základních pravidel, tedy že ZoOU sám respektuje zvláštní právní úpravy, a pokud obsahují nějakou povinnost spojenou se zpracováváním osobních údajů, respektuje ji a to tak, že podle § 5 odst. 2 písm. a) ZoOU správce osobních údajů ani nepotřebuje souhlas fyzické osoby se zpracováním jeho údajů tehdy, jestliže provádí zpracování nezbytné pro dodržení své právní povinnosti.

Problém je, že z uvedeného ustanovení a jeho dikce je zřejmé, že se taková právní povinnost bude týkat povinností stanovených právním předpisem. Takový předpis dokonce ani nemusí přímo formálně stanovovat nebo určovat, že osobní údaje budou zpracovávány. K uplatnění výjimky bude bezpochyby postačovat skutečnost, že bez zpracování osobních údajů by správce nemohl dodržet svou právní povinnost stanovenou právním předpisem. Ostatně zatím jen výjimečně obsahují právní předpisy přímo pravidla zpracování osobních údajů.

K tomu, aby si správce osobních údajů mohl být jist, že může údaje zpracovávat bez souhlasu subjektu údajů, musí své (i zamýšlené) zpracování podrobit testu souladu s právní úpravou a z ní dovodit, zda souhlas ke zpracování je, nebo není třeba. Je poměrně častou chybou některých správců, že vyžadují souhlasy ke zpracování (resp. k jeho některé formě) i tam, kde to vůbec potřeba není, jaksi „pro jistotu“.⁴

Jisté je, že školy a školská zařízení zpracovávají poměrně masivní množství informací o svých žácích, v některých případech dokonce i údajů citlivých. Jen ilustrativně zde uvádíme příklad, kdy informace o světonázoru zasáhla i do školství, a to způsobem nečekaným.

PŘÍKLAD

Nejvyšší správní soud totiž musel řešit situaci, kdy v nabídce školní jídelny byly každodenně tři druhy obědů, ovšem žádný nevyhovoval veganským standardům. Matka nezletilého dítěte požadovala, aby byl jejímu synovi připravován veganský oběd, ale tomuto požadavku nebylo vyhověno z provozních i ekonomických důvodů. Nejvyšší správní soud uzavřel, že „právo na přístup ke školnímu stravování je veřejným subjektivním právem, o němž přísluší rozhodnout řediteli školy nebo školského zařízení dle § 164 odst. 1 písm. a) školského zákona. Z toho ovšem ještě nevyplývá, že žák má právní nárok na to, aby mu byla přímo poskytnuta strava jdoucí nad rámec výživových norem a finančních limitů dle vyhlášky č. 107/2005 Sb., o školním stravování. Není přitom porušením ústavním pořádkem garantované svobody vyznání, pokud je žákovi umožněno, aby si stravu, která je v souladu s náboženským vyznáním nebo světonázorem jeho a jeho zákonných zástupců, přinesl do školy, v době oběda si ji nechal ve školní jídelně ohřát a následně ji zkonzumoval“.⁵

⁴ BARTÍK, V. a E. JANEČKOVÁ. *Zákon o ochraně osobních údajů s komentářem*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2010, s. 87.

⁵ Podle rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 5. 5. 2011, č.j. 2 Aps 3/2010 112, zdroj (ASPI ID) JUD 196503CZ.

Ostatně i otázka soukromí jako takového je v oblasti školství více než nezajímavá. Dalo by se dokonce soudit, že z hlediska soukromí není nic zásadního, když někdo chodí do školy nebo v ní učit není. Takové uvažování by však bylo mylné. Soukromí je fenomén, kterému je třeba věnovat neustálou pozornost.

Otázku soukromí a jeho ochrany je však možno položit jinak: jaké má člověk možnosti, aby si soukromí ochránil tam, kde není nezbytně nutné, aby se jej vzdal. Nejjednodušší odpověď na ni je, že si má soukromí prostě sám chránit. Problém je však v tom, že prostředky, jimiž jednotlivec disponuje, jsou obvykle chabé v porovnání s těmi, jimiž disponují ti, kteří do soukromí mohou zasahovat. Proto musí existovat právní ochrana tohoto slabšího partnera, která stanoví, za jakých podmínek smí být do jeho soukromí intervenováno.

Soukromí je institutem, který prochází napříč právním řádem, ochranu mu poskytuje právo trestní, občanské, pracovní i předpisy jiných právních odvětví. Taková úprava je nezbytná především ve vztazích vertikálních, tedy tam, kde vůči jednotlivci vystupují orgány veřejné moci, pro které platí v právním státě zásada, že mohou jen to, co jim zákon výslovně dovoluje.

Ochranu je však třeba soukromí jednotlivců poskytovat i ve vztazích horizontálních, kde vůči sobě vystupují jinak rovnoprávní partneři, kteří mohou vše, co jim zákon nezakazuje. Právní úprava musí ovšem řešit i jiné problémy, zejména konkurenci různých práv, především pak práva na soukromí na straně jedné a práva na informace na straně druhé.⁶

Smyslem ZoOU je realizovat právě také Listinou základních práv a svobod zaručené právo na ochranu občana před neoprávněným zasahováním do jeho soukromého a osobního života neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním osobních údajů.⁷

Tato publikace se snaží na některé vybrané otázky zpracování osobních údajů ve školství upozornit a naznačit i základní aplikační principy tak, aby v rámci zpracování osobních údajů nedocházelo ke zbytečným excesům tam, kde by jim bylo možno předejít.

⁶ MATES, P. *Ochrana soukromí ve správním právu*. Praha: Linde, 2004, s. 8.

⁷ BARTÍK, V. a E. JANEČKOVÁ. *Zákon o ochraně osobních údajů s komentářem*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2010, s. 13.

